

9. Nagorni, Ye.O. (2018). Udoskonalennia systemy monitorynhu ta kontroliu pry realizatsii proektiv DPP v Ukraini [Improvement of monitoring and control system during realization of PPP projects in Ukraine] *Intelekt XXI*, 6. P. 127–132 [in Ukrainian].
10. Orliuk, O.P. (2010). *Finansove pravo. Akademichnyi kurs: pidruchnyk* [Financial law. Academic course: textbook]. Kyiv: Yurinkom Inter. 808 p. [in Ukrainian].
11. Popondopulo, V.F., Sheveleva, N.A. (2015). *Publichno-chastnoe partnerstvo v Rossii i zarubezhnykh stranakh: pravovye aspekty* [Public-private partnership in Russia and foreign countries: legal aspects]. Moskva: Infotropik Media. 528 p. [in Russian].
12. Savchenko, L.A. (2017). *Finansovo-kontrolne pravo: stanovlennia ta rozvytok: monohrafiia* [Financial control law: formation and development: monograph]. Kyiv: Yurinkom Inter. 400 p. [in Ukrainian].
13. Pryshva, N.Iu. (2018). *Finansove pravo: navchalnyi posibnyk* [Financial law: Tutorial]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K. 376 p. [in Ukrainian].
14. Kucheriavenko, M.P. (2013). *Finansove pravo: pidruchnyk* [Financial law: textbook]. Kharkiv: Pravo. 400 p. [in Ukrainian].
15. Voronova, L.K. (2009). *Finansove pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk* [Financial law of Ukraine: Tutorial]. Kyiv: Pravova yednist. 393 p. [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.2.26>

DO KWESTII PRYMUSU JAKO SPOSOBU POPEŁNIENIA POSZCZEGÓLNYCH WYKROCZEŃ KARNYCH

Artem Komissarov

Student

Naukowo-Badawczego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-1362-2151

Komissarov@gmail.com

Adnotacja. Artykuł analizuje przepisy prawa karnego, w których przymus (zmuszenie) jest uznawany za przestępstwo. Pojęcie to jest z reguły konkretyzowane poprzez opisanie sposobu przymusu, który ma znaczenie karno-prawne. Określa się, że w artykułach Części Szczególnej Kodeksu Karnego Ukrainy brakuje jasności w terminologicznych różnicach sposobów popełnienia przymusu. Udowodniono, że znamiona wykroczeń karnych, w których sposoby przymusu nie ograniczają się wyłącznie do przemocy fizycznej lub psychicznej, czy groźby użycia takiej przemocy – pełniej ujawniają istotę i treść pojęcia przymusu. Sposoby oddziaływania psychicznego przy przymusie nie powinny ograniczać się tylko do groźby zabójstwa, spowodowania poważnych obrażeń ciała, zniszczenia mienia, uszkodzenia lub zajęcia mienia, ujawnienia informacji zawstydzających ofiarę (pokrzywdzonego) lub bliższych krewnych. Stwierdzono, że w przeciwieństwie do istniejących propozycji legislacyjnych udowodniono, że najlepszym rozwiązaniem jest istnienie ogólnego składu odpowiedzialności karnej za przymus wraz ze specjalnymi normami, które przewidują odpowiedzialność za najbardziej niebezpieczne rodzaje przymusu (zmuszenia).

Słowa kluczowe: wola, wolność, prawo, ustawa, znamiona wykroczenia karnego, przymus, zmuszenie, przymoc, okoliczności wykluczające karą działalność bezprawną.

ON THE QUESTION OF FORCE AS A WAY OF COMMITTING CERTAIN CRIMINAL OFFENSES

Artem Komissarov

Applicant

Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-1362-2151

Komissarov@gmail.com

Abstract. The article analyzes the norms of the criminal law, in which coercion (coercion) is recognized as a crime. This concept is usually specified by describing the method of coercion, which has criminal significance. It is determined that in the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine there is no clarity in the terminological differences in the methods of coercion. It is proved that the components of criminal offenses, in which the methods of coercion are not limited to physical or mental violence, or the threat of such violence – more fully reveal the essence and meaning of the concept of coercion.

Methods of mental influence during coercion should not be limited to the threat of murder, infliction of grievous bodily harm, destruction of property, damage or seizure of property, disclosure of information that discredits the victim (victim)

or close relatives. It is concluded that, in contrast to the existing legislative proposals, it is proved that the best option is the existence of a general criminal liability for coercion together with special rules that provide for liability for the most dangerous types of coercion/

Key words: will, freedom, law, composition of criminal offense, coercion, compulsion, violence, circumstances that exclude criminal illegal activity.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИМУШУВАННЯ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Артем Комісаров

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-1362-2151

Komissarov@gmail.com

Анотація. У статті проводиться аналіз норм кримінального закону, в яких примушування (примус) визнається злочином. Це поняття здебільшого конкретизується шляхом опису способу примушування, який має кримінально-правове значення. Визначається, що у статтях Особливої частини КК України відсутня ясність у термінологічних відмінностях способів вчинення примушування. Доведено, що склади кримінальних правопорушень, у яких способи примушування не обмежуються виключно фізичним або психічним насильством, або погрозою застосування такого насильства, більш повно розкривають сутність і зміст поняття «примушування».

Способи психічного впливу при примушуванні не повинні обмежуватися лише погрозою вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, знищенням майна, пошкодженням або вилученням майна, розголошенням відомостей, що ганьблять потерпілу (потерпілого) чи близьких родичів. Зроблено висновок, що, на відміну від наявних законодавчих пропозицій, оптимальним варіантом є існування загального складу кримінальної відповідальності за примушування разом зі спеціальними нормами, які передбачають відповідальність за найбільш небезпечні види примушування (примусу).

Ключові слова: воля, свобода, право, закон, склад кримінального правопорушення, примус, примушування, насильство, обставини, що виключають кримінальну протиправну діяльність.

Вступ. Конституція України у ст. 3 проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. На виконання такого положення в КК України передбачено кримінальну відповідальність за діяння, пов'язані з примушуванням. Примушування – кримінальне правопорушення, яке вчиняється у різних сферах і посягає на різні суспільні відносини, особливо на свободу і особисту недоторканність особи.

Свобода діяти на власний розсуд, за своїм бажанням, обирати вид діяльності становить основне благо особи, яке повинне охоронятися державою на основі закону, але нині в Україні значна кількість насильницьких кримінальних правопорушень вчиняються шляхом примушування. В КК України у майже 20-ти статтях передбачено відповідальність за примушування. Цей факт можна пояснити тим, що хоча КК України був прийнятий у 2001 році, але наразі ні у кримінальному законі, ні в науці кримінального права не існує точного визначення поняття «примушування». У КК України практично не розкривається його зміст, лише у ст. 40 зазначено, що примушування (примус) може бути фізичним або психічним, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками.

Основна частина. Найчастіше поняття «примушування» («примус») застосовується законодавцем у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України, тому, на нашу думку, слід детально розібрати основні конструкції складів злочинів, у яких використовується категорія «примушування» («примус»). Це допоможе встановити, які саме елементи і ознаки складу злочину у статтях КК України сформульовані законодавцем неточно або неповно і викликають проблеми, пов'язані із їхнім застосуванням у практичній діяльності правоохоронних органів та суду.

Для побудови повної характеристики злочинного примушування у кримінальному праві необхідно дослідити це явище в нормах Особливої частини КК України, а також деякі склади злочинів, у яких використовуються суміжні категорії (визначивши спеціальні випадки примушування у кримінальному праві). Крім того, подібне дослідження матиме значення і для характеристики примушування як обставини, що виключає злочинність діяння. На нашу думку, насамперед необхідно дослідити норми Особливої частини КК України, в яких законодавець використав термін «примушування» («примус»).

Примушування у статтях Особливої частини КК України є ознакою об'єктивної сторони злочину. Більшість статей, використовуючи поняття «примушування», передбачає злочинне діяння, яке утворює об'єктивну сторону злочину (ч. 2 ст. 142, ч. 2 ст. 143, ст. 154, ст. 174, ч. 2 ст. 180, ст. 258-1, ст. 280, ст. 300, ст. 301, ст. 303, ч. 3 ст. 342, ст. 355, ст. 373, ст. 386, ст. 404 КК України). Крім того, примушування є способом скоєння злочину у складах злочинів (ч. 2 ст. 142, ч. 2 ст. 143, ст. 174, ч. 2 ст. 180).

Законодавець здебільшого вказує способи скоєння примушування: «шляхом насильства чи погрози застосування насильства» (ст. 174, ст. 303, ч. 3 ст. 342 КК України), шляхом фізичного або психічного насильства (ч. 2 ст. 180), із використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, або із застосуванням чи погрозою

застосування насильства (ст. 258-1 КК України), шляхом погрози вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищення майна (ст. 280 КК України), з погрозою насильства над потерпілим або його близькими родичами, пошкодження чи знищення їхнього майна (ст. 355 КК України), шляхом незаконних дій з боку особи, яка проводить дізнання або досудове слідство (ст. 373 КК України), шляхом погрози вбивством, насильством, знищення майна цих осіб чи їхніх близьких родичів або розголошення відомостей, що їх ганьблять (ст. 386 КК України). Способи примушування відсутні тільки в диспозиціях ст.ст. 300, 301, 404 КК України.

Суміжне з категорією «примушування» поняття «примус» двічі вживається у нормах кримінального закону – у ст.ст. 120, 122 КК України. Понад 50 статей КК України згадують поняття «насильство», «погроза застосування насильства», «погроза вбивством», «погроза знищення майна». Примушування і суміжні категорії є складником більшості насильницьких злочинів. Варто зазначити, що у діючому КК України відсутнє поняття «примушування» («примусу»), а також не розкривається зміст його ознак.

Проблеми, пов'язані з кваліфікацією конкретного складу злочину, де використовується поняття «примушування», можуть бути вирішені шляхом підготовки та прийняття відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України. Ми вважаємо, що такий вихід із ситуації лише ускладнить застосування кримінального закону. Тому на підтвердження вказаної думки звернемо увагу на деякі постанови Пленуму Верховного Суду України, в яких згадується злочинне примушування:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 року № 2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» у п. 15 визначає, що під примушуванням неповнолітнього до участі у створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості (ч. 3 ст. 300 КК), а також творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру (ч. 3 ст. 301) розуміються будь-які умисні дії, поєднані із застосуванням фізичного (побої, тілесні ушкодження, катування) чи психічного впливу (погрози застосувати насильство, знищити майно, розголосити певні відомості), спрямовані на те, щоб особа, яка не досягла 18-річного віку, виступила автором (співатором) відповідного твору або взяла участь у його створенні як актор, режисер, оператор.

Як видно з тексту вказаної постанови, у ній детально визначено, які саме дії слід відносити до фізичного та психічного примусу.

2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 травня 2008 року № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» у п. 15 визначає, що склад злочину, передбаченого частиною першою статті 154 КК, може мати місце лише за умови доведеності, що на потерпілу особу чоловічої чи жіночої статі здійснювався вплив із використанням її матеріальної або службової залежності від винної особи з метою примусити її вступити в статевий зв'язок природним або неприродним способом всупереч її волі.

Як зазначив Пленум Верховного Суду України, матеріальна залежність потерпілої особи має місце зокрема тоді, коли вона перебуває на повному або частковому утриманні винної особи, проживає на її житловій площі, а також тоді, коли винна особа своїми діями чи бездіяльністю спроможна викликати істотне погіршення матеріального становища потерпілої особи. Службова залежність має місце, коли жінка або чоловік обіймає посаду, згідно з якою вона підлегла особі, яка застосовує примушування, або підпадає під контрольні дії такої особи, або інтереси потерпілої особи залежать від службового становища винної особи. Сама лише пропозиція особі, яка матеріально або службово залежна від особи, яка висловлює таку пропозицію, до вступу у статевий зв'язок за відсутності примушування не утворює складу злочину, передбаченого частиною першою статті 154 КК. Не можна вважати примушуванням обіцянку іншій особі поліпшити її матеріальне або службове становище, якщо жінка або чоловік дадуть згоду вступити у статевий зв'язок.

Дії, зазначені у частині першій статті 154 КК, поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких родичів або розголошення відомостей, що ганьблять її (його) чи близьких родичів, кваліфікуються за частиною другою статті 154 КК. Погроза має бути адресована потерпілій особі та сприйматися нею як реальна. Погрозою знищення майна є погроза доведення майна, яке належить потерпілій особі або її близьким родичам, до повної непридатності щодо використання його за призначенням. Погроза пошкодження майна – це погроза приведення майна у часткову непридатність. Погроза вилучення майна означає погрозу протиправним шляхом із застосуванням насильства або без такого позбавити власника його майна. Відомостями, які ганьблять потерпілу особу чи її близьких родичів, слід вважати такі відомості, які, як на думку зазначених осіб, так і об'єктивно здатні принизити честь і гідність особи. При цьому не має значення, відповідають ці відомості дійсності чи є вигаданими. Розголошення – це повідомлення таких відомостей будь-яким способом хоча б одній особі, якій вони не були відомі, які потерпіла особа бажала зберегти у таємниці (Maliarenko, 2007: 122).

Отже, у проаналізованому пункті постанови йдеться лише про вплив на потерпілу особу, але при цьому саме поняття «примушування» не визначається.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» у ч. 3 п. 15 визначає, що застосування погроз чи насильства без такого умислу з метою примусити потерпілого до виконання чи невиконання цивільно-правового зобов'язання належить кваліфікувати за відповідною частиною статті 355 КК. При цьому слід мати на увазі, що відповідальність за цією статтею може наставати лише тоді, коли особу примушують до виконання (невиконання) існуючого зобов'язання, що виникло на підставах, передбачених чинним законодавством. Предметом такого зобов'язання можуть бути гроші, майно, послуги, результати творчості.

Як видно із вказаного пункту, Пленум Верховного Суду України не визначає поняття «примушування», а тільки звертає увагу на те, що відповідальність за цією статтею може наставати лише тоді, коли особу примушують до виконання (невиконання) існуючого зобов'язання, що виникло на підставах, передбачених чинним законодавством.

Аналіз вказаних постанов, а також норм КК України дозволяє зробити висновок про те, що ані науковцями, ані судовою практикою не роблено єдиного підходу до визначення поняття «примушування», але при цьому очевидним є розуміння того, що всі злочини, які скоюються з використанням примушування, слід відносити до насильницьких злочинів.

Чинний кримінальний закон не містить відособленої категорії норм, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини, скоєні з використанням примушування. Такі склади злочинів розміщені по тексту КК України в хаотичному порядку. Тому, якщо виключити яку-небудь статтю, що передбачає кримінальну відповідальність за примушування, то це ніяк не вплине на інші склади злочинів, де передбачено відповідальність за примушування. З викладеного вище, на нашу думку, стає очевидним, що передбачити у кримінальному законі всі види примушування, які зустрічаються на практиці, неможливо. Протиправне обмеження волі особи може виникнути в будь-якій сфері людської діяльності, тому стає зрозумілою проблема щодо визначення загального складу злочину, скоєного з використанням примушування, в українському кримінальному праві.

На нашу думку, перш ніж приступити до розгляду категорії «примушування» в конкретних складах насильницьких злочинів Особливої частини КК України, необхідно уточнити, що ж прийнято розуміти під насильницькими злочинами, а також проаналізувати термінологічні відмінності, які використовуються законодавцем у різних складах насильницьких злочинів.

Серед юридичних наук найбільш точно це поняття розкривається у кримінології. Є різні підходи до віднесення тих або інших злочинів до насильницьких, до виділення їх характерних ознак. На перший погляд є очевидним, що насильницька злочинність – це сукупність злочинів, скоєних із застосуванням насильства. У кримінології існують основні погляди щодо розуміння насильницької злочинності.

Як показав аналіз різних поглядів науковців із вказаного питання, наразі відсутній єдиний підхід до визначення категорії «насильство» і його видів. Тому очевидно є проблема визначення кола злочинів, що скоюються із застосуванням насильства. Проте більшість проаналізованих поглядів засвідчують позицію, що основною ознакою насильницьких злочинів, яка дозволяє їх відмежовувати від інших, є злочинне насильство як спосіб їх скоєння. Для вирішення цього питання ми дотримуємося позиції розуміння насильницьких злочинів у широкому розумінні. Насильницький характер злочинних дій у нормах Особливої частини КК України позначається або наслідками застосування насильства у вигляді заподіяння безпосередньої шкоди правоохоронюваним інтересам, або коли насильство безпосередньо передбачене як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу злочину чи виступає кваліфікуючою обставиною.

Враховуючи викладене, можемо зазначити, що всі 16 складів злочинів, які використовують поняття «примушування», є насильницькими злочинами, причому навіть ті з них, у яких поняття «насильство» прямо не згадується, проте мається на увазі при розкритті змісту способів його скоєння (наприклад, ст.ст. 300, 301, 404 КК України).

Кримінально-правова характеристика категорії «примушування» свідчить, що найбільші суперечки викликані трактуванням терміну «примушування». Зміст, що вкладається законодавцем у цей термін і суміжні з ним поняття у складах насильницьких злочинів дуже неоднозначні, тому що законодавець використовує різні терміни для виразу насильницьких форм злочину (насильницьких дій): насильство (ст.ст. 149, 152, 160, 161, 186, 187, 189, 261 та інші); примушування (ст. 2, ст. 142, ч. 2 ст. 143, ст. 154, ст. 174, ч. 2 ст. 180, ст. 228, ст. 258-1, ст. 280); примус (ст.ст. 120 та 122); погроза (ст.ст. 152, 174, 228, 258-1, 280, 303, 342 та інші), вплив (ст.ст. 343, 344); втягнення (ст.ст. 258-1, 258-5, 303, 304), напад (ст.ст. 187, 343, 344); недопущення (ст. 374); перешкоджання (ст.ст. 157, 160, 170, 171, 174, 340); опір (ст.ст. 342 та 404); вимога (ст.ст. 183, 184, 189, 355 та інші), вимагання (ст.ст. 189, 262, 308, 312 та інші) КК України. Крім того, примусовий характер дій простежується у статті 149 КК України (торгівля людьми). Із вище викладеного можна зробити висновок, що ознаки насильницьких форм злочину є у всіх перелічених вище поняттях. Проте найбільш близькими до примушування є поняття «насильство», «погроза», «вплив».

За загальним правилом такий спосіб скоєння примушування, як шляхом насильства чи погрози застосування насильства, передбачає застосування фізичного насильства або погрозу застосування такого насильства. Інші різновиди психічного насильства зумовлюються окремо. Вважаємо, що зв'язок примушування із насильством як способом його скоєння очевидний. Коли йдеться про застосування примушування як кримінально караного діяння не існує конкретних меж для способу його реалізації. Використав законодавець термін «насильство» у статті КК України або не використав його, насильство все одно передбачається, тому що воно є невід'ємною частиною примушування. Інше питання, як саме сформулював законодавець склад злочину, у який розділ включив конкретну статтю, де передбачена категорія «примушування», який об'єкт злочину та санкцію за скоєний злочин встановив. Також необхідно пам'ятати, що насильство як спосіб примушування повинно відповідати певним вимогам.

Відсутність легального поняття «примушування» («примусу») як злочину, а також наявність у КК України багатьох понять, які за своїм значенням схожі з примушуванням, змушує законодавця у кожному складі, де передбачене примушування, вказувати на його спосіб як невід'ємний елемент структури примушування.

Визнання існування ненасильницького примушування означало б, що способами скоєння останнього були б домовленості, прохання, переконання, обман та інші способи, в яких відсутнє відкрите насильство. Проте в результаті таких дій воля особи змінюється, а не пригнічується (або подавляється зовсім), що суперечить суті примушування. У результаті «розмиваються» межі суміжних із примушуванням понять.

Можна вести мову про застосування примушування способом, не пов'язаним із загрозою життю або здоров'ю. Під останнім можна розуміти будь-який вплив на особу шляхом застосування погроз настання несприятливих для потерпілого наслідків (за винятком погрози застосування фізичного насильства): шантажу, погрози знищення, пошкодження або вилучення майна, розголошення відомостей, що ганьблять її (його) чи близьких родичів, погроза звільнити з роботи. Усі ці способи є різновидами погрози (психічного насильства) – одного з основних способів скоєння примушування. У широкому значенні слова будь-який спосіб примушування носить насильницький характер, інакше не можна вести мову про примушування як злочинну діяльність (Kobozeva, 2008).

У статтях Особливої частини КК України відсутня ясність у термінологічних відмінностях способів скоєння примушування. Серед основних способів скоєння примушування можемо виділити такі:

- шляхом насильства чи погрози застосування насильства (ст.ст. 174, 342 КК України);
- шляхом фізичного або психічного насильства (ст. 180 КК України);
- із застосуванням чи погрозою застосування насильства (ст.ст. 258-1, 303 КК України);
- з погрозою насильства (ст. 355 КК України);
- із застосуванням насильства або зі знуцанням над особою (ст. 373 КК України);
- конкретні види погроз: погроза вбивством, погроза заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, погроза знищенням майна, погроза пошкодження або вилучення майна, погроза розголошення відомостей, що ганьблять потерпілу (потерпілого) чи близьких родичів (ст.ст. 154, 280, 355, 386 КК України);
- з використанням обману (ст.ст. 258-1, 303 КК України);
- з використанням шантажу (ст.ст. 258-1, 303 КК України);
- з використанням вразливого стану особи (ст.ст. 258-1, 303 КК України);
- інші незаконні дії (ст. 373 КК України).

У ст.ст. 142, 143, 300, 301, 404 КК України спосіб примушування не конкретизований. Загалом усі способи примушування носять насильницький відтінок і є різновидами фізичного і психічного насильства. Крім того, способи примушування мають кримінально-правове значення (впливають на кваліфікацію). На думку Є.Г. Веселова, домовленості, прохання, переконання, обман, підкуп, створення важких життєвих умов та інші способи, в яких відсутнє відкрите, явно виражене насильство, складають «інші насильницькі дії» (Veselov, 2002: 420).

На нашу думку, така позиція не відповідає дійсності, тому що поняття «насильницькі дії» неодноразово згадується у кримінальному законі. Аналіз ст.ст. 126, 127, 346, 405 КК України показує, що насильницькі дії якраз і мають на увазі діяння, скоєні із застосуванням «відкритого і явно вираженого» насильства.

Враховуючи вимогу юридичної техніки про однозначне розуміння термінів у законодавчих актах, можемо зазначити, що при згадці примушування (або насильства) законодавець насамперед звертає увагу саме на фізичне примушування (насильство), а способи психічного примушування конкретизуються окремо. Проте і тут кримінальний закон не однозначний. Так, у ст. 143 вказане примушування вживається як один зі способів вилучення у людини її органів або тканин з метою їх трансплантації. При цьому, яким саме способом вчиняється примушування, законодавцем не уточнено, що викликає значні складності у кваліфікації злочину.

На думку Г.В. Чеботарьової, термін «примушування» щодо диспозиції ч. 2 ст. 143 КК України означає вплив на особу шляхом застосування психічного чи фізичного насильства або погрози його застосування з метою змусити її дати згоду на вилучення її органів або тканин (Chebotareva, 2003: 123). Також автором зроблена спроба розтлумачити, що вона розуміє під фізичним і психічним насильством стосовно диспозиції ч. 2 ст. 143 КК України. Так, під фізичним примусом донора до трансплантації слід розуміти застосування до особи фізичного насильства з метою вилучення органів і тканин, незалежно від наявності або відсутності згоди донора.

Дії, пов'язані з фізичним примусом, можуть бути двох видів. По-перше, дії, які позбавляють особу можливості діяти і тим самим протидіяти вилученню органів (внаслідок зв'язування, заподіяння тілесних ушкоджень, що призвели до втрати свідомості, введення лікарських препаратів, які паралізують волю і свідомість). По-друге, дії, спрямовані на те, щоб зламати психологічний опір особи і змусити її дати згоду на трансплантацію.

Висновки. Отже, на відміну від наявних законодавчих пропозицій, доведено те, що оптимальним варіантом є існування загального складу кримінальної відповідальності за примушування разом зі спеціальними нормами, які передбачають відповідальність за найбільш небезпечні види примушування (примусу).

Список використаних джерел:

1. Веселов Е.Г. Физическое принуждение как обстоятельство, исключяющее преступность деяния. Научные труды РАЮН. В 2-х томах. М. : Юрист. 2002. Вып. 2: Т. 1. С. 418–424.
2. Кобозева Т.Ю. Принуждение как признак объективной стороны состава преступления. *Проблемы в российском законодательстве*. 2008. № 4. С. 34–42.
3. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / за заг. ред. В.Т. Маляренка; упорядник П.П. Пилипчик. К. : Юрінком Інтер, 2007. 408 с.
4. Чеботарева Г.В. Уголовно-правовые проблемы трансплантации органов или тканей человека и донорства крови : дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2003. 219 с.

References:

1. Veselov E.G. (2002). Fizicheskoe prinuzhdenie kak obstoiatelstvo, iskluchaiushchee prestupnost deaniia [Physical coercion as a circumstance excluding the criminality of an act]. Nauchnye trudy RAIuN. V 2-kh tomakh. M. : Jurist. Vyp. 2: T. 1. P. 418–424 [in Russian].
2. Kobozeva T.Iu. (2008). Prinuzhdenie kak priznak obektivnoi storony sostava prestupleniia [Coercion as a sign of the objective side of a crime]. *Probely v rossiiskom zakonodatelstve*. № 4. P. 34–42 [in Russian].
3. Maliarenko V.T. (red.) (2007). Postanovy Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy v kryminalnykh spravakh [Resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine in criminal cases]. K. : Yurinkom Inter. 408 p. [in Ukrainian].
4. Chebotareva G.V. (2003). Ugolovno-pravovye problemy transplantatsii organov ili tkanei cheloveka i donorstva krovi [Criminal law problems of human organ or tissue transplantation and blood donation] : dis. kand. iurid. nauk: 12.00.08. K., 219 p. [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.2.27>

DYSKUSYJNE ZAGADNIENIA OKREŚLANIA PRZESZUKANIA OSOBY JAKO SAMODZIELNEJ CZYNNOŚCI DOCHODZENIOWEJ (POSZUKIWAWCZEJ)

Yana Koniushenko

*kandydat nauk prawnych, docent,
docent Katedry Postępowania Karnego
Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-4988-0793
Koniushenko@gmail.com*

Adnotacja. W artykule określono obecny stan regulacji legislacyjnej przeszukania osoby (przeszukanie osobiste); przeanalizowano praktykę śledczą dotyczącą przeszukania osoby, na której podstawie podkreślono problematyczne momenty jej wdrożenia; sformułowano podejście autora dotyczące definicji przeszukania osoby jako niezależnego działania śledczego (poszukiwawczego); zaproponowano zmiany legislacyjne do Kodeksu Postępowania Karnego Ukrainy dotyczące racjonowania przeszukania osoby w odrębnej normie. Zwrócono uwagę na problemy natury praktycznej dotyczące przeprowadzania przeszukania osoby podczas zatrzymania osoby w trybie art. 208 Kodeksu Postępowania Karnego Ukrainy, a w szczególności w przypadku popełnienia przestępstw w zakresie środków odurzających, substancji psychotropowych. Podano przykłady orzeczeń sądu kasacyjnego o naruszeniu procedury przeszukania osoby. Udowodniono, że przeszukanie osoby powinno być przewidziane w Kodeksie Postępowania Karnego Ukrainy jako niezależne działanie śledcze (poszukiwawcze) z określeniem jego celu, procedury, podstaw przeprowadzenia zgodnie z postanowieniem sędziego śledczego i bez takiego postanowienia. Uzasadniono, że przedstawione propozycje należy utrwalić w nowym artykule 234-1 „Przeszukanie osoby”.

Słowa kluczowe: czynność dochodzeniowa (poszukiwawcza), przeszukanie osoby, śledczy, prokurator, urzędnik uprawniony.

DISCUSSIVE ISSUES OF DEFINING A SEARCH OF A PERSON AS AN INDEPENDENT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTION

Yana Koniushenko

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Criminal Procedure
National Academy of Internal Affairs
ORCID ID: 0000-0003-4988-0793
Koniushenko@gmail.com*

Abstract. The current state of the legislative regulation of the search of a person has been determined; the investigative practice of conducting a search of a person was analyzed, on the basis of which the problematic moments of its implementation were highlighted; formulated the author's approach to defining a search of a person as an independent investigative (search) action; proposed legislative changes in the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding the definition of a search of a person in a separate norm. Attention is drawn to the problems of the practical nature of conducting a search of a person when a person is detained in accordance with Article 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, and in particular in the case of committing crimes in the field of narcotic drugs, psychotropic substances. Examples of decisions of a court of cassation on violation of the procedural order of a person's search are given. It is